

INTEGRITA SPOLOČNOSTI V POŇATÍ CHARLESA FOURIERA

ALFRÉD ŠTULLER

Rozhodli sme sa zaoberať sa predstavami, myšlienkami a názormi Charlesa Fouriera (1772–1837), zamierenými na budúce usporiadanie ľudskej spoločnosti, pretože z nich vychádzajú mnohé podnetné myšlienky, ktoré spolu s názormi Saint Simona (1760–1825) a Roberta Owena (1771–1858) stali sa jedným zo zdrojov marxistického vedeckého svetonázoru. Engels v článku *Úspechy hnutia za sociálnu reformu na kontinente*, ktorý uverejnil v týždenníku anglických socialistov — owenovcov r. 1843, píše že Fourier „... takmer súčasne so Saint Simonom venoval všetku energiu svojho mohutného rozumu štúdiu štruktúry ľudskej spoločnosti...“. Aj keď vo Fourierových spisoch nie je toľko „iskier geniality“ ako u Saint Simona, „... čítame jeho diela s veľkým potešením a nachádzame v nich viac skutočných hodnôt ako v dielach predchádzajúcej školy“.¹ Napriek mysticismu, ktorým sú Fourierove práce presiaknuté, nájdeme v nich hodnotné myšlienky a úvahy, napr. v jeho teórii slobodnej práce, v poňatí ľudskej aktivity, možnej sebarealizácie v rámci spoločenského kolektíva, alebo v otvorenej kritike „civilizácie“, ktorú považuje za vrchol „neporiadku, biedy a zvrhlosti“. Pozoruhodné sú aj jeho myšlienky o výhodách a nevyhnutnosti združovania ľudí, o emancipácii žien, pracovnej výchove detí, ako aj Fourierove dialektické postrehy v chápaní vývinu ľudských dejín a podobne. Z množstva problémov, ktoré rozoberá Ch. Fourier vo svojich dielach, pokúsime sa v tejto stati analyzovať iba tie, ktoré nám umožnia pochopiť jeho pohľad na niektoré problémy integrity budúceho „societárneho zriadenia“.

Predovšetkým si všimneme Fourierovu snahu skúmať a poznať zákony sociálneho pohybu, odhaliť „sociálny kódex“ daný bohom. Engels vo svojej práci *Vývin socializmu od utópie k vede* (1949, s. 28–29) ukazuje, že Fourier chápe dejiny dialekticky. Vyčíslením 4 fáz a 32 periód, ktoré Fourier predpokladá vo vývine ľudstva, ako aj tvrdením, že „pred nami je fáza dlhého šťastného života“, ukázal prechodný a dočasný charakter fázy civilizácie, do ktorej zahrnul aj kapitalistickú spoločnosť, a nevyhnutnosť vzniku nového, kvalitatívne vyššieho spoločenského zriadenia.² Príčinu disharmónie „prvých siedmich periód“ vo vývine ľudstva vidí v tom, že „... človek tu bol nedostatočne vystrojený prostriedkami existencie, nevyhnutnými pre jeho harmonický rozvoj“.³ Epocha disharmonickosti bola však potrebná na to, aby zabezpečila ďalší rozmach materiálnej výroby. Viedla od patriarchálnej malovýroby cez barbarstvo so strednou úrovňou výroby až k civilizácii, pre ktorú je charakteristická veľkovýroba.

¹ ENGELS, F.: Spisy 1, Praha 1957, 508–509.

² FOURIER: Vybrané diela I, Osudy sveta a ľudstva, kap. IV, 138.

³ Tamže I, Fourierov systém, 12.

Takto rozvojom výroby, vedy a umenia vytvorila civilizácia predpoklady pre svoj zánik a pre možný vznik nového harmonického zriadenia.⁴

Pri formulovaní svojich názorov na zmenu spoločnosti vychádza Fourier, podobne ako Holbach a Helvetius, z ľudskej prirodzenosti a z ľudských vášní ako hybných síl ovládajúcich konanie človeka, ako „... základných vlastností podstaty človeka”.⁵

Podľa univerzálneho zákona všeobecnej analógie celý stvorený svet je analogický tvorcovi, odráža jeho vlastnosti. „Vesmír sa podobá bohu, človek sa podobá vesmíru, je zrkadlom vesmíru.”⁶ Keď boh dal zákony celému vesmíru — uvažuje Fourier pod vplyvom myšlienok Morellyho — nemožno pripustiť, žeby nedal zákony aj pre ľudskú spoločnosť. „Svet je podriadený zákonom pohybu. Príťažlivosť je zákon materiálneho pohybu. Analogicky tomu *zákon sociálneho pohybu je náklonnosť k vášňam*.”⁷ To znamená, že vo Fourierovom chápaní sú ľudské vášne rozhodujúcou integrujúcou silou ľudskej spoločnosti. Avšak zjednocujú spoločnosť iba za predpokladu svojho plného rozvoja a vtedy, keď „... rozlet vášní individua ... je blahom nielen pre jednotlivca, ale pre masu ľudí”.⁸ Až úplný rozvoj vášní vedie človeka k snahe zladit' svoje šťastie so šťastím celého ľudského rodu. Odtiaľ vyviera Fourierova kritika zriadenia „civilizácie”, ktoré potláča ľudské vášne, neumožňuje „uspokojiť z nich ani jednu desatinu”,⁹ prípadne umožňuje uspokojiť ich iba vtedy, „ak sa im oddáva každý osobitne”,¹⁰ čo vytvára zlo medzi ľuďmi a stavia ich proti sebe. Fourier však vysoko vyzdvihuje integračnú funkciu ľudských vášní, ktoré pri správnom rozvíjaní v kolektívnom živote „pracovných sérií” v societárnom zriadení vedú „... k zhode a sociálnej jednote”.¹¹ Rozlet ľudských vášní je podľa Fouriera možný a správny len v kolektívnom vzťahu, lebo ak majú byť vášne dobré, nemôžu sa im ľudia oddávať oddelene, nezávisle a na úkor iných ľudí. Ak je najvyššou ľudskou vášňou snaha spojiť svoje šťastie so šťastím ľudského rodu, potom je skutočná sebarealizácia človeka možná len v rámci spoločenského celku, v podmienkach rozvoja ľudského kolektívu, v ktorom je kolektívna práca nielen príťažlivá, ale v ktorom sa aj ľudia zoskupujú podľa príťažlivosti ľudských vášní. A to je základ Fourierových „progresívnych sérií”, teda pracovných skupín v harmonickej spoločnosti. Tu „... všetky ľudské vášne smerujú k vytvoreniu jednotnej činnosti”,¹² k „umeniu združovať a rozvíjať v plnej zhode masu

⁴ Tamže I, 16.

⁵ Tamže I, 9—10.

⁶ Tamže I, 9.

⁷ Tamže I, 10.

⁸ FOURIER: Vybrané diela II, Cesty budúcnosti I, kap. II, 162.

⁹ FOURIER: Vybrané diela I, Osudy sveta a ľudstva, kap. IX, 177.

¹⁰ Tamže III, Nový hosp. a societárny svet, Predhovor, 72.

¹¹ Tamže I, Osudy sveta a ľudstva II, 100. Fourier tu hovorí: „Vášne sa považovali za nepriateľov zhody — ja o nich hovorím, že sa snažia len o zhodu, len o sociálnu jednotu. Ale môžu dôjsť k harmónii len vtedy, keď sa správne rozvíjajú v sériách skupín.”

¹² FOURIER: Vybrané diela III, Analýza príťažlivosti podľa vášní, kap. I, 120.

ľudí¹³ za spoločným cieľom a kvôli spoločnému blahu. Preto Fourier hovorí o „... kolektívnom predurčení človeka”.¹⁴

Podnetné sú Fourierove myšlienky, v ktorých vyslovil presvedčenie, že ak sa ľuďom umožní vykonávať prácu podľa vlastných záľub, budú zabezpečené potreby ľudí aj bez donútenia.¹⁵ Preto sa Fourier zamýšľa nad vytvorením takéhoto spoločenského poriadku, „... v ktorom by pracovný proces zodpovedal prirodzeným záľubám človeka, dával by pracujúcim fyzické a duševné uspokojenie a vyvolával v nich nadšenie”.¹⁶ Viedlo by to aj k odstráneniu antagonizmu v spoločnosti.¹⁷

Aká bola analýza ekonomických poriadkov „civilizácie” v pohľade Charlesa Fouriera? Z množstva faktov, ktoré vo svojich prácach uvádza, vidieť, že táto analýza bola zúžená iba na sledovanie rastu produktívnych spoločenských síl, na „... bezprostrednú výrobnú činnosť”,¹⁸ pričom vedome obchádza jestvujúce výrobné spoločenské pomery. Aj keď zdôrazňuje, že výroba je možná iba „... v kolektívnom vzťahu”, aj keď charakterizuje civilizáciu ako „... kolektívne otroctvo, založené na ekonomickej závislosti, na krutosti súkromného vlastníctva”,¹⁹ nerobí hlbšiu analýzu týchto vzťahov ekonomickej závislosti, vyhýba sa im. Možno to dokázať mnohými faktami, ako napr. tvrdením, že „... ekonomický neporiadok sa v politickej sfére odráža ako politická nespravodlivosť”,²⁰ že „... duch obchodu vládne a výlučne riadi politiku”,²¹ „... obchod sa snaží šťat úplne podriaďiť sebe”,²² „štát je v podstate sluhom a ochrancom privilegovaných a bohatých proti mase obyvateľstva”²³ a podobne. Zastávame názor, že Fourier si uvedomuje rozdielne postavenie pracujúcich v procese materiálnej výroby,²⁴ keď tvrdí, že „na pôde ekonomického chaosu vlastného civilizácii neznižujú sa v civilizovaných spoločnostiach sociálne protirečenia”. ... „Robot-

¹³ Tamže III, 122.

¹⁴ Tamže II, Cesty budúcnosti I, kap. VIII, 190—191.

¹⁵ Tamže I, Fourierov systém, 32.

„Pracujúci, ktorých práca nespočíva na slobodnej záľube, ale na biede, na hrozbe smrti hladom, nie sú len ľahostajní k výsledku svojej práce, ale začínajú nenávidieť sám pracovný proces, ním chápaný ako utrpenie.”

¹⁶ Tamže I, 43.

¹⁷ Tamže I, 44.

¹⁸ FOURIER: Vybrané diela I, Osudy sveta a ľudstva, 93—94. Vychádzajúc z prijatého pravidla „absolútnej pochybnosti a absolútneho odklonu”, volí Fourier taký postup, že „... nechce riešiť otázky, ktoré sa spájali s trónom a oltárom”. Na rozdiel od filozofov, ktorí vždy „... hľadali spoločenské blaho v administratívnych a náboženských novostiach”, hľadá Fourier toto blaho spoločnosti „... len v činnostiach nemajúcich nijaký vzťah k administrácii, ani ku kňazstvu”.

¹⁹ Tamže I, Fourierov systém, 17.

²⁰ Tamže I, 35.

²¹ Tamže I, 351.

²² Tamže I, 35.

²³ Tamže I, 35.

²⁴ Tamže I, 27—28. Vyplýva to z jeho mnohých výrokov, v ktorých ukazuje, že „Práca, ktorá má byť radosťou a šťastím, je v civilizácii utrpením a prekliatím”. „Pracujúcich ženie do tovarne krutá bieda, ktorá ich mení na otrokov práce. Vo svojej práci sa podriaďujú ekonomickému riadeniu.” „Medzi tými, čo riadia prácu, a pracujúcimi sa vytvára stále väčšia priepasť.”

níci nadobúdajú nepriateľstvo ku svojim najímateľom i k celému spoločenskému útvaru." „Celý spoločenský systém je preniknutý antagonizmom.“²⁵

Fourier teda videl v zriadení civilizácie existenciu tried.²⁶ *Odmietal však triedny boj a revolúciu ako spôsob riešenia antagonistických protirečení.* V sociálnom boji a v revolúciách nevidel spôsob riešenia týchto protirečení. Tým neuznával dezintegráciu v spoločenskom pohybe. Fourier chápal spoločenskú kvalitu ako diferencovanú a zbadal, že s narastaním diferencovanosti je potrebná väčšia integrovanosť. *Chcel však integrovať bez jej dezintegrácie.* Jeho poňatie zjednocovania zahrnovalo iba javy rozčlenené, diferencované, a nie aj javy rozložené, dezintegrované. Ale syntetizovať, zjednocovať, tvoriť „novú harmonickú spoločnosť“ nebolo možné bez predchádzajúceho analytického, polarizačného, dezintegračného procesu. Zjednocovať, integrovať v spoločenskom pohybe možno len to, čo je diferencované a dezintegrované. Integrovať k novému možno iba rozložením a zánikom starého. V spoločenskom vývine nemôže ísť o abstraktne chápanú „integráciu spoločnosti vôbec“, oproti ktorej by potom každá dezintegrácia bola niečím, čo by spoločnosť vôbec „rušilo“. Avšak ide o dezintegráciu smerujúcu napr. k negácii kapitalistickej spoločnosti a k jej nahradeniu integráciou v spoločnosti vyššieho vývinového typu. Ak sa aj rozpory v spoločnosti vyvíjajú na základe jednoty a boja protikladov, potom *nemôže byť integrácia a dezintegrácia niečím, čo sa len vylučuje, ale aj tým, čo sa navzájom podmieňuje.* Daná spoločenská integrita musí vždy zahrňovať obidva prebiehajúce procesy — integrácie i dezintegrácie. Integrita spoločnosti sa teda nemôže považovať za opak rozporu, ale je to rozpor sám so svojou jednotou i bojom. V zhode s Marxom musí tu vždy ísť o konkrétne-historický prístup k spoločensko-ekonomickej formácii. To znamená, že napr. integrácia a dezintegrácia v rámci súčasnej kapitalistickej spoločnosti, ako proces, ktorý nakoniec ruší integritu spoločnosti na báze kapitalistickej ekonomiky, neznamená ohrozenie integrity „spoločnosti vôbec“, ale je to cesta k nahradeniu kapitalistickej integrity integritou komunistickej spoločnosti. Preto *revolúcia ako vrchol procesu dezintegrácie kapitalizmu — je súčasne východiskom komunistickej integrácie.*

Fourier neuznával tieto dezintegračné spoločenské prejavy. S obavou sledoval zostrovanie rozporov medzi vládnuťou triedou a potlačovanými masami a bol nešťastný, že vzrast tohto napätia vedie nezadržateľne k sociálnym otrasm a revolúciám.²⁷ Prostriedok na riešenie antagonizmu videl v uskutočnení sociálnej harmónie prostredníctvom príťažlivosti podľa vášní. Domnieval sa, že „... ak bude práca vo falange tak organizovaná, aby slúžila na uspokojenie základných vášní človeka, bude príťažlivá a stane sa pôžitkom. Vtedy zmiznú

²⁵ FOURIER: Vybrané diela I, Fourierov systém, 32—33.

²⁶ Počet tried v civilizácii Fourier jednoznačne nevyjadril. O štyroch triedach, a to „... o ľuďoch vyššej triedy, kňazoch, vedcoch a ľuďoch“ hovorí v II. zväzku Vybraných diel, s. 164. O iných štyroch triedach, a to o patriarchoch, triede bohatých, strednej triede a chudobnej triede hovorí v III. zväzku Vybraných diel, kap. XII, 261—262.

²⁷ FOURIER: Vybrané diela II, Kritika zriadenia civilizácie, 17. „Revolúcie vzrastajú; vždy viac a viac vidieť, ako v dialke dozrievajú pri nedostatku akéhokoľvek prostriedku vyhnúť sa im.“

v spoločnosti antagonizmy a nebudú tu paraziti“.²⁸ Práca sa stane takou lákavou, príťažlivou a spoločensky uznávanou, že zaujme a postupne pritiahne aj bohatú triedu vlastníkov. Fourier žiadal „... rozlišovať triedy, ale nie oddeľovať a stavať ich proti sebe“.²⁹ To vyplývalo z jeho pohľadu na šťastie človeka, ktoré videl v „... používaní veľkého Lohatstva a v nekonečnej pestrosti potešení“.³⁰ Fourier, ktorý bol proti dezintegrácii, *nepožadoval odstránenie súkromného vlastníctva*, tohto základného zdroja dezintegrácie ľudí. Ak iba uspokojovanie vášní vedie k harmonickému spájaniu ľudských indivíduí, nešlo mu o odstránenie súkromného vlastníctva a triedy bohatých vlastníkov, ale o pozdvihnutie všetkých na úroveň bohatých ľudí prostredníctvom nového harmonického zriadenia. Chcel oslobodiť celé ľudstvo odrazu, a nie najprv potlačované a vykorisťované triedy. Preto jeho predstavám bola cudzia myšlienka o úplnej rovnoprávnosti. Série podľa vášní, ako pracovné skupiny falangy „... vytvárajú sa z osobností nerovných vo všetkých vzťahoch — veku, majetkového vzťahu, charakteru, vedomostí, ... sú kontrastom nerovnosti od boháča po chudáka, od vedca po nevedomca, od mladého po starého, ... a čím väčší je stupeň protikladnosti a nerovnosti, tým viac priťahuje séria k pracovnému procesu, spôsobuje blaho a predstavuje sociálnu harmóniu“.³¹ Práca organizovaná podľa záľub mala zbližovať bohatých i chudobných a viesť k tomu, že u bohatých zmizne odpor a opovrhovanie prácou, až sa napokon sami zapoja do práce, a chudobní prestanú bohatým závidieť v takej miere, v akej sa budú zvyšovať ich príjmy a podiely na dôchodku z ich práce v mnohých sériách. Príjmy sa budú rozdeľovať vo forme mzdy za prácu, odmeny za zručnosť i talent zo zisku za vnesený kapitál.³² A tak postupne vznikne situácia, keď „... všetky triedy združované spoločnými záujmami zabudnú na vzájomnú nenávisť. ... Triedne spory zmiznú v atmosfére všeobecnej harmónie“.³³

Pretože Fourier považoval dezintegráciu spoločnosti iba za regresívny spoločenský pohyb,³⁴ *chápal dezintegráciu spoločnosti len ako holú negáciu, ako anarchiu a rozvratný, negatívny spoločenský čin*. Takéto poňatie však vedie k iluzórnym predstavám o nerozpornej spoločnosti. V spoločenskom pohybe nemožno stotožňovať dezintegráciu len s regresom. Ide tu o problém dialektickej jednoty pozitívneho a negatívneho. Práve preto — ako dokázal už Hegel, pozitívne a negatívne sú v dialektickej jednote — býva často to isté, čo je negatívne, rozkladné, dezintegrujúce oproti jednému typu integrity spoločnosti, súčasne pozitívnym, tvorivým, konštruktívnym oproti inému typu integrity spoločnosti. Vývin spoločensko-ekonomických formácií nemôže prebiehať bez rozkladu predchádzajúcich typov formácií. Rozklad je súčasťou vývinu. Ich absolútne vylú-

²⁸ Tamže, Vybrané diela I, Fourierov systém, 44.

²⁹ FOURIER: Vybrané diela III, Opatrenie pokusnej falangy, kap. XII, 263.

³⁰ Tamže III, Nový hosp. a societárny svet, 19.

³¹ Tamže II, Cesty budúcnosti II, kap. II, 209.

³² Tamže IV, O spoločenskej rovnováhe vášní, kap. XXXIV, 19—23.

³³ FOURIER: Vybrané diela I, Fourierov systém, kap. III, 51.

³⁴ FOURIER: Vybrané diela II, 116. Fourier o tom píše: „Včera rozporné názory zvrhli tróny, oltáre a zákony vlastníctva, Európa kráčala k barbarstvu; zajtra príroda nájde iné zbrane a civilizácia sa podrobí iným skúškam, padne, ako padala už neraz.“

čenie je možné len v abstrakcii. V konkrétnej skutočnosti býva vždy rozklad jedného vznikom druhého. Preto ani v spoločenskom pohybe nejde o nejakú holú negáciu, ale o dialektickú negáciu negácie. Problém je v tom, k akej kvalite sa spoločnosť integruje. Nikdy tu nejde o nejakú abstraktnú „integritu vôbec“, ale o určitú konkrétnu spoločenskú integritu. Boj o ňu nie je inakšie možný, len ako boj proti inej konkrétnej spoločenskej integrite. Striedanie integrity spoločnosti nižšieho typu s integritou vyššieho typu je objektívnym spoločenským procesom. Preto proces integrácie a dezintegrácie spoločnosti je v zhode s Marxom súčasťou prírodno-historického procesu.

Fourier nepripúšťal, že by sa diferenciácia v spoločenskom zriadení civilizácie mala vyvíjať až k dezintegrácii, t. j. k sociálnej revolúcii. V tom bola jednostrannosť, orientácia iba na kvantitu a popieranie možnej kvalitatívnej zmeny. Súčasne tým redukoval predstavy o kvantite iba na diferenciálne prejavy a vylučoval z kvantit aj možné dezintegračné prejavy. Fourierov utopizmus sa prejavoval aj v jeho očakávaní, že v zriadení civilizácie sa základné antagonistické triedy postavia inakšie k integrite tohto spoločenského zriadenia, ako ich k tomu nútili materiálne životné podmienky. Podľa Fourierových predstáv potlačované triedy nemali násilím brojiť a rozkladne vystupovať proti integrite zriadenia civilizácie, aj keď ich život nútil bojovať za zmenu svojich nevýhodných materiálnych podmienok.³⁵ A naopak, vládnuca trieda mala dobrovoľne súhlasiť so zmenou integrity zriadenia civilizácie, a to za podmienok, keď mala výhodné ekonomické a spoločenské postavenie.³⁶ Podľa Fouriera od aktivity všetkých záleží možnosť zjednotiť ľudí za humánne ciele budúcej spoločnosti. Toto tvrdenie je iba jeho želaním, nemá materiálny základ, a preto je ilúziou. Marx dokázal, že túto historickú úlohu môže splniť iba proletariát, čo vyplýva z jeho ekonomického postavenia. Proletariát nemôže oslobodiť seba bez toho, aby neodstránil biedu, útlak a vykorisťovanie všetkých pracujúcich. Na to je potrebné, aby sa najprv oslobodil proletariát ako trieda, a nie naraz celé ľudstvo, ako tvrdil Fourier. Preto zjednotiť ľudí v spoločnosti i v svetovom meradle a napokon prekonať triedne delenie nemožno bez dezintegračnej činnosti proletariátu, ktorá vyvrcholí v uskutočnení socialistickej revolúcie. Fourier to chcel dosiahnuť bez dezintegračnej činnosti potlačovaných tried oproti integrite zriadenia civilizácie, to znamená bez násilia, na báze presvedčenia, príkladu a za pomoci ľudských vášní.

Fourier kritizuje obsah politiky vládnucej triedy a zriadenia civilizácie, ale nevšima si a neanalyzuje obsah a formu síce ešte chabej, ale už sa rozvíjajúcej politiky potlačovaných tried. Chcel zjednotiť bohatých a chudobných, zmierniť to, čo bolo antagonistické, a preto nezmieriteľné. Nepochopil, že zjednocovanie prebieha predovšetkým a najprv vnútri samých tried a navonok iba medzi triedami s rovnakými materiálnymi životnými podmienkami. Rozdielne ekonomické podmienky tried boli aj vtedy zdrojom ich integračných a dezintegračných postojov. Preto vnútorné i vonkajšie integrovanie potla-

³⁵ Pozri pozn. 28.

³⁶ Pozri pozn. 32 a 33.

čovaných tried vedie postupne k rozkladu, dezintegrácii integrity antagonistickej spoločnosti. Fourierova snaha integrovať ľudí bola abstraktná. Ľudia nie sú izolované indivíduá, ale spoločenské bytosti žijúce vždy v konkrétne historických podmienkach, ako príslušníci rôznych sociálnych skupín a spoločenských tried. Preto integračné a dezintegračné prejavy, vlastnosti a kvality jednotlivcov, sociálnych skupín a spoločenských tried sú vždy rozdielne vzhľadom na ich rozdielne životné podmienky. Aj miery ich integrovania a dezintegrovania sú preto rozličné. V triedne diferencovanom spoločenskom bytí vzniká i triedne vedomie, aj podstata rozdielných protikladných záujmov spoločenských tried. V antagonistickej triednej spoločnosti je preto možné iba triedne zjednocovanie. Každá snaha o iné zjednocovanie je iluzórna, utopistická, a preto nerealizovateľná.

ИНТЕГРАЦИЯ ОБЩЕСТВА В ПОНИМАНИИ ШАРЛЯ ФУРЬЕ

Альфред Штуллер

В настоящей статье автор пытается проанализировать взгляды Шарля Фурье на проблемы интеграции будущего «социетарного строя», которые он высказывает в своих работах, составляющих четыре тома его «Избранных произведений».

Автор исходит из данного Фурье анализа экономического строя «цивилизации» и показывает, что этот анализ является односторонним, ограничивающимся лишь рассмотрением роста материальных производительных сил, но не дающим более глубокого разбора существующих общественных производственных отношений. Считая решающей интегрирующей общественной силой человеческие страсти, Фурье стремится к созданию будущего социетарного строя, в котором будет достигнута совершенная гармония богатых и бедных и тем самым будет ликвидирован существующий в обществе антагонизм.

Отрицая классовую борьбу и социальную революцию, Фурье не признавал в общественном движении дезинтеграции и хотел интегрировать общество, не разрушая и диалектически не отрицая интеграции старого общества интерацией нового гармонического социетарного строя. Автор показывает, что Фурье тем самым понимает процессы интеграции и дезинтеграции лишь абстрактно, а интеграцию общества он понимает лишь как голое отрицание. В своей статье автор стремится доказать, что процессы интеграции и дезинтеграции не только не исключают, но и обуславливают друг друга. Он показывает, что односторонняя ориентация Фурье на дифференциацию без дезинтеграции направляет внимание лишь на количество и отрицает возможные качественные изменения общественной интеграции.

Alfréd Štuller

In the present paper the author tries to analyze Charles Fourier's attitudes to the problems of integrity of a future „societary system“, as Fourier introduces them in his works summed up in the four volumes of his *Selected Works*.

The author starts from Fourier's analysis of the economic establishment of „civilization“ and points out that this analysis is onesided and confined to the mere following of the growth of material productive forces, but he does not make a deeper analysis of the existing social productive conditions. Fourier, who takes human passions for a decisive integrating social force, attempts at a creation of a future societary system in which a complete harmony between the rich and the poor should be established and thus the existing antagonism in society should be done with.

By refusing the class struggle and the social revolution Fourier did not recognize the disintegration of the social motion and wanted to integrate society without destroying and without dialectic negating the integrity of the old society, by the integrity of the new harmonic societary system. He proves that thus Fourier takes the processes of integration and disintegration only abstractly and the integrity of society only as a mere negation. The author tries to prove here that the processes of integration and disintegration not only exclude each other, but also condition each other. He shows how Fourier's onesided orientation to differentiation without disintegration directs attention only to quantity and denies the potential qualitative changes of social integrity.